

ANTANAS VALIUKĖNAS ČEKISTŲ NAGUOSE

Balys Juodzevičius

Šių metų kovo 25 dieną žurnalistas Antanas VALIUKĖNAS būtų šventęs aštuoniasdešimtmetį, bet jau prieš 47 metus jis paslaptingai dingo.

Archyviniams dokumentams skelbti redakcija išleido knygėlę "Hitlerininkų penktoji kolona Lietuvoje" (Vilnius, 1961). Šioje "mokslo vyrų" sukurtoje knygėlėje (parengė B. Baranauskas) rašoma: "Valiukėnas Antanas, Jurgio s., gimęs 1913 metais, Utenos apskrityje, Taukelių kaime, tautininkų studentų korporacijos veikėjas, žurnalistas, Škirpos sekretorius, Lietuvą išlaisvins nuo hitlerininkų buvo pasiųstas į LTSR šnipinėti ir organizuoti nacionalistų gaujas" (pabraukta mano, – B.J.). Toliau skelbiami 1945 m. lapkričio 9 d. Antano Valiukėno parodymai apie Lietuvos aktyvistų

fronto kūrimą 1940 metais. "Lietuvių enciklopedija" (t.33, p.28) rašo, kad Antanas Valiukėnas "... Berlyne Sovietų Sąjungos policijos agentų areštuotas ir dingo be žinios". Tas pat teigiama ir knygoje "Laisvės besiekiant" (Chicago, 1983, p. 373).

Išeitų, kad sovietų istorikai, skelbdami A. Valiukėno tardymo medžiagą, nusiėmė žurnalisto suėmimo aplinkybes, kad nekompromituotų krikščioninio tyrumo čekistų: ims kas ir pagalvos, jog mūsų saugumas veikia ir užsieny. Grobia žmones!

Paslaptis išaiškėjo tik 1978 m., kai pulkininkas A. Aleksas "Tiesoje" (Nr. 76, 77, 78, 79) išspausdino straipsnį "Atpildas". Paskodamas apie generolą P. Kubiliūno ir E. Justo paiešką, čekistas aprašo ir Antano Valiukėno pagrobimą. Įdomu, kad "Mažoji lietu-

Antanas Valiukėnas

viškoji tarybinė enciklopedija" rašo, jog ir P. Kubiliūnas dingo be žinios, o tas pats čekistas smulkmeniškai aprašo jo pagrobimą.

Augo Antanas didelėje šeimoje: buvo trys broliai ir keturios seserys. Turėdamas valaką kad ir prastos žemės, tėvas puoselėjo viltį nors sūnus išleisti į mokslus. Deja, vyresnysis (Simėnas) į mokslą nelinko. Mečys ir Antanas mokėsi Utenos Saulės gimnazijoje. Bet prasidėjo ekonominė krizė. Ūkis įklimpo į skolas. Pamatė tėvas, kad išmokyti vaikus vis mažiau vilties, tai mažąją dukterį (Elenutę), baigusią pradžios mokyklą, vis ragindavo nors dailiašio nepamiršti. Taip norėjo ją matyti studentę. Deja, nebepamatė: 1932 m. mirė, palikdamas skolas ir apleistą ūkį.

Antanas Valiukėnas dvi paskutines gimnazijos klases baigia Švėkšnoje. Padedą ten kunigavęs dėdė Antanas Čiegis. 1931 metų rudenį įstoja į Vytauto Didžiojo universitetą studijuoti humanitarinių mokslų. Antanas – vyras apsukrus. Įsitaisto "Studentų balso" administratoriumi ir gauna kambarį nemokamai. Lėšų užsidirba pats. A. Valiukėnas aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime. Padirbėjęs studentų spaudoje, 1933 m. pats pradeda redaguoti žurnalą "Akademikas". Po metų pakviečiamas redaguoti savaitraštį "Jaunoji karta". Bendradarbiais pritraukia nemaža rašytojų – Kizį Binkį, Liudą Dovydėną, Nelę Mazalaitę, Stepą Zbarską, Stasį Santarą. O jau Jonas Aleksandriškis su Antanu Miškiniu dažnai ištisomis naktimis padeda taisyti korektūras, tobulinti stilių, medžiagos išdėstymą. Vėliau A. Valiukėnas dirba Tautininkų sąjungos biure, Kauno radiofone. 1937 m. gauna Švietimo ministerijos stipendiją ir išvyksta studijuoti į Ciūrichą. Iš ten siunčia korespondencijas "Lietuvos aidui", rašo apie Austrijos, Čekoslovakijos, Šveicarijos kultūrinį ir politinį gyvenimą. 1939 m. rudenį grįžta į

Lietuvą ir dirba "Vairo" redakcijoje, komentuoja Lietuvos derybas su Kremliumi...

Kai 1940 m. į Lietuvą įsiveržia sovietų armija, Antanas Valiukėnas pereina Vokietijos sieną ir vokiečių pasienio policininkų nuvežamas į Klaipėdą. Kol išsiaiškina priežastis, jį laiko filtravimo stovykloje Osvenime.

Suartėjęs su Lietuvos įgaliotuoju pasiuntiniu Berlyne pulkininku K. Škirpa, dirba jo sekretoriumi, ypač daug prisidėdamas prie 1941 m. Birželio sukilimo Lietuvoje organizavimo.

Aštuoniolika iš Lietuvos pasitraukusių aktyvistų (K. Škirpa, E. Galvanauskas, R. Skipitis, P. Karvelis, A. Maceina, S. Yla, A. Danta ir kiti) 1940 m. lapkričio 17 d. sukuria "Lietuvos aktyvistų frontą" (LAF), kurio tikslas – išvaduoti Lietuvą iš sovietų okupacijos. Viena LAF programos skyrių A. Valiukėnas rašo: "...Lietuvių Aktyvistų Frontas energingiausiai smerkia rusų durtuvais mums primestą bolševikų režimą, jo netvarką, jo terorą ir su tvirtiausiu įsitikinimu pareiškia, jog Lietuvos tauta niekada nesutiks su dabartine padėtimi ir kovos tol, kol vėl atgaus laisvę ir atstatys savo nepriklausomą valstybę" ("Naujoji viltis", 1989, Nr. 22, p.160).

Vokiečių okupacijos metais gyvendamas Berlyne, A. Valiukėnas įsitraukia į Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK) veiklą, teikdamas pasauliui informaciją apie okupuotą Lietuvą, padėdamas patekusiems į priverčiamuosius darbus, parūpindamas bėgliams dokumentų, drabužių, apavų.

Kai Berlyną pasiekė sovietų armija, A. Valiukėnas neskubėjo trauktis: norėjo dar padėti karo audrą atbloškiantiems lietuviams. Per Berlyno bombardavimą atsitiko nelaimė: griūvantis namas jo žmonai Laimai (Jankevičiūtei) sulaužė koją. Reikėjo ligonę slaugyti pačiam, nes daktarų nebuvo. Nebuvo nei vaistų, nei maisto. Čia Antaną ir užklupo sovietų saugumo agentai, ieškoję "nusikaltėlių". Nors saugumo darbuotojai nepaprastai kuklūs – nei turto, nei garbės netrokšta, kartais net savo tikras pavardes pamiršta, bet P. Kubiliūno, E. Justo ir A.

Valiukėno gaudynės buvo tokios romantiškos, kad pulkininkas A. Aleksas tą savo detektyvą spausdina net per keturis "Tiesos" numerius.

Trys sovietų saugumo darbuotojai (pulkininkas A. Aleksas, vyr. leitenantas Stepas ir leitenantas A. Litvinavičius) Šarlotenburge, Berlyno priemiestyje, naudodamiesi karo maišatimi, ieško "nusikaltėlių". Name, kur buvo įsikūrusi "Lietuvių sąjunga", randa seseris Valaseikaite. Jų albume užtinka A. Valiukėno nuotrauką. Pasitarę su "Smeršo" (smert špionam) valdybos viršininku, kol dar mieste nėra tvarkos, čekistai skubiai ištardo Valaseikaite ir sužino, kur lankosi A. Valiukėnas. Agentai pasitelkia vokiečių komunistus ir septyniuose butuose surengia pasalas. Senų čekistų nuojauta neapgauna. Minėtiems vyrams talkininkavęs kapitonas J. Blochas pamato dviračiu važiuojantį žmogų, kuris kažko dairosi į sekamo namo langus. Tai ir buvo žmogus, kurio čekistai laukė.

1990 06 21 Respublikos Aukščiausiasis teismas atsiuntė pažymėjimą Nr. 8-7749/90, kad Valiukėnas Antanas, Jurgio, gimęs 1913 m., gyvenęs Utenos rajono Daugailių apylinkės Taukelių kaime, nuo 1945 m. birželio 9 d. buvo laikomas Ivdellage ir mirė 1946 m. liepos 16 d. Pripažįstamas nekaltu ir atstatomos visos jo teisės.

Nežinia, kokiam maiše saugumo agentai vežė auką į Vilnių. Nežinia, kada ir kaip A. Valiukėnas organizavo nacionalistų gaujas... Bet negi uždrausi sovietiniams istorikams šiek tiek pafantazuoti, ypač kai gražiai paprašo ir neblogai moka?! Kaip čekistai kalbino žurnalistą, kad po pusantų metų jis atsisveikino su šia ašarų pakalne, nerašo nei Dzeržinskio vyrukai, nei istorikai. Bet ir taip aišku: dirbta specialistų.

"Viltis"

NEPAMIRŠKITE
ATNAUJINTI
DIRVOS
PRENUMERATĄ

PATRIA

2638 W. 71 St., Chicago, IL 60629,
tel. (312) -778-2100

Didelis pasirinkimas dovaninių bei buitinių prekių, pageidaujamų ir Lietuvoje. Dėl specialiai sumažintų kainų klausykitės Šluto radijo valandos sekmadieniais nuo 7 iki 8 val. ryto, 1450 AM banga.

Labai laukiam

NAUJŲ DIRVOS SKAITYTOJŲ

Visi lietuviškieji laikraščiai susirūpinę, kad metai iš metų prenumeratorių skaičius mažėja. Vyresnieji pamažu išmiršta, akių ir kitų sunkių ligų kankinami nebegali skaityti, o jaunieji, kad ir labai raginami, nuo lietuviško laikraščio tolsta.

Sunkiau ir sunkiau su naujų, pajėgių bendradarbių telkimu. Sunkiau ir su redaktorinio darbo mokančių suradimu, kurie, palyginti, už mažą atlyginimą turi dirbti ilgas darbo valandas.

Lietuviškieji laikraščiai vien iš prenumeratos inkosčių išsiversti negali. Skelbimų, kurie išlaiko šio krašto angliškuosius laikraščius, tautybių leidiniai jų mažiau teigia. Dirvai tik nuolatinių skaitytojų siunčiamos aukos padeda galą su galu sudurti ir laukti kas bus kitais metais.

Vilties Draugijos valdyba ir Dirvos redakcija visas tas bėdas apsvarsčiusi nutarė, nuo dabar iki šių metų pabaigos, praveisti naujų skaitytojų telkimo vaju.

Nauji skaitytojai, kurie patys užsisakys ar artin ieji jiems užsakys, už Dirvą metams moka tik \$20.00.

Mieli, ilgamečiai Dirvos skaitytojai, remėjai ir lietuviškos spaudos mylėtojai, talkinkite mums. Užprenumeruokite Dirvą savo artimiesiems ne tik čia, Amerikoje, bet ir Lietuvoje ar kur kitur gyvenantiems, ypač Lenkijoje, Karaliaučiaus srityje ar dar tebegyvenantiems Sibire.

Jei žinote asmenų, Jūsų kaiminystėje ar ir toliau gyvenančių, kurie Dirvos neskaityt, atsiųskite jų adresus. Mes jiems pabandysime Dirvą nemokamai kurį laiką siųsti, kad jie pilnai su laikraščiu susipažintų ir jį pamėgtų.

Taip, bendromis jėgomis, per ilgesnį laiką, gal sutelksime kelis šimtus naujų Dirvos skaitytojų ir tuo žymiai palengvinsime Dirvos tolimesnį leidimą. Padėkite mums tą Dirvos stiprinimą atlikti be dejavimų ir verkimo, o su geros pagalbos draugiška talka.

Čia, šio pranešimo pabaigoje, spausdiname ir atkarpą, kurią lengva iškirpti, užpildyti ir mums atsiųsti.

Pavardė ir vardas _____

Gatvė ir Nr. _____

Miestas _____ Valstybė _____ Žiū _____

Jei siūlote Dirvą siųsti susipažinimui, įrašykite siūlomą adresą:

Pavardė ir vardas _____

Gatvė ir Nr. _____

Miestas _____ Valstybė _____ Žiū _____